

Bilag om undervisningskvalitet i universiteternes uddannelser¹

Elementer i undervisningskvalitet

Kvalitet i universitetsundervisning afhænger af en række forhold. Der er bl.a. behov for, at:

- der er sammenhæng mellem undervisningens mål, undervisnings- og eksamensform,
- der foregår en løbende kompetenceudvikling af undervisnings- og vejledningsindsatsen,
- der stilles krav til de studerendes læringsindsats,
- der anvendes forskellige undervisningsformer, herunder inddragelse af de studerende,
- der bruges studie- og undervisningsevalueringer til løbende forbedring af curriculum etc.,
- og at uddannelsesforskningen løbende bidrager til udvikling af undervisningen.

Instrumenter til sikring af kvalitet i undervisningen

Der findes en række forskellige instrumenter til sikring af undervisningskvaliteten på universiteterne. Viden omkring disse instrumenter er dog ikke systematiseret. Der foreligger derfor heller ikke generaliseret viden om instrumenternes effekt. I det følgende gives eksempler på nogle konkrete instrumenter.

Stillingsstrukturen for universiteternes videnskabelige personale

Stillingsstrukturen for videnskabeligt personale fastlægger de mulige stillingskategorier, som universiteterne kan anvende ved ansættelse af videnskabelige medarbejdere. Derudover fastlægges de kvalifikationskrav, som skal være opfyldt, for at en kandidat kan ansættes i den pågældende stilling og hvilke hovedopgaver, der ligger i de enkelte stillinger

Adjunktstillingen er en videreuddannelsesstilling, som forudsætter videnskabelige kvalifikationer på ph.d.-niveau. Under ansættelsen gives supervision og mulighed for pædagogisk opkvalificering med henblik på skriftlig vurdering af adjunktens undervisningsmæssige kvalifikationer. Ansættelse som lektor fordrer undervisningsmæssige kvalifikationer på det niveau, der opnås på grundlag af tilfredsstillende gennemført ansættelsesperiode som adjunkt. Ved ansættelse af professorer med særlige opgaver eller professorer forudsættes undervisningskompetencerne opnået gennem tidligere adjunkt- og lektoransættelser.

Hovedopgaverne for adjunkter, lektorer, professorer med særlige opgaver og professorer er som alt-overvejende hovedregel både forskning – herunder forpligtelse til publicering og videnskabelig formidling – og forskningsbaseret undervisning. Hertil kan i begrænset omfang komme varetagelse af andre opgaver. Universitetet fastlægger den nærmere fordeling mellem de forskellige opgaver. Det er universitetets ledelse – på alle niveauer – der er ansvarlig for, at balancen mellem forskning og undervisning bliver opretholdt, så universitetet til stadighed er i stand til at udbyde forskningsbaseret undervisning indtil højeste internationale niveau.

Ved den seneste revision af stillingsstrukturen blev der indført en mulighed for undtagelsesvist og i begrænset omfang at undtage fra kravet om, at adjunkt- og lektorstillingen skal indeholde undervisningsopgaver. Undtagelsen blev indført for at gøre plads til forskere fra erhvervslivet og sektorforskningsinstitutioner, som ellers ikke ville kunne ansættes på grund af mangel på kvalifikationer i undervisningsmæssig henseende.

¹ Dette bilag er udarbejdet af Sekretariatet for ministerudvalget for Danmark i den globale økonomi. Bilaget er sendt til Globaliseringsrådet som faktisk baggrund for rådets drøftelser. Globaliseringsrådet kan ikke tages til indtægt for bilaget.

De videnskabelige stillinger slås op og besættes efter reglerne i bekendtgørelse om ansættelse af videnskabeligt personale (ansættelsesbekendtgørelsen). Det fremgår heraf, at ansøgere skal opfylde de kvalifikationskrav, der er beskrevet i stillingsstrukturen og i de konkrete stillingsopslag. Der nedsættes et bedømmelsesudvalg, som skal bedømme ansøgere til de videnskabelige stillinger. Derved sikres det, at der ansættes medarbejdere, som opfylder de faglige kvalifikationskrav, der er nødvendige for at kunne bestride stillingen, herunder at de har de forudsatte undervisningskompetencer. Der er mulighed for at afholde prøveforelæsninger.

Universiteterne inddrager derudover yderligere forhold i ansættelsesprocessen. Eksempelvis opstiller Aarhus Universitet i sin udviklingskontrakt for 2005 den målsætning, at alle ansøgere til videnskabelige stillinger skal kunne dokumentere deres undervisningserfaring i en såkaldt "undervisningsportfolio". Det er fakultetet, der skal opstille retningslinjerne for kravene til nye ansøgere. Aarhus Universitet evaluerer erfaringerne med denne praksis i begyndelsen af 2007.²

Pædagogiske og didaktiske centre

Flere universiteter har oprettet pædagogiske og didaktiske centre, der blandt andet skal samle og styrke udviklingen af undervisningskvalitet i universitetets uddannelser. Danmarks Evalueringsinstitut gennemførte i 2003 en evaluering af de pædagogiske centre på Danmarks Tekniske Universitet og Handelshøjskolen i København.³ Evalueringen angiver, at et pædagogisk center ideelt kan være den samlede instans for pædagogiske aktiviteter og videnindsamling og – produktion på universitetet.

Evalueringen konkluderer (s.16), at der i den henseende er en række generelle barrierer for pædagogisk udviklingsarbejde:

- Forskningen prioriteres generelt højere end undervisningsområdet, som derfor fortsat har lav status.
- Undervisning betragtes som en individuel proces, omfattet af universiteternes tradition for individuel autonomi. Tiltag der opleves som indgreb i eget ansvarsområde, vækker ofte modstand.
- Pædagogisk arbejde understøttes ikke tilstrækkeligt af de gældende strukturer fordi der mangler karrieremæssige og økonomiske incitamenter.

Evalueringen konkluderede endvidere, at universiteternes pædagogiske enheder er afhængige af hvilken holdning til pædagogisk udviklingsarbejde, der hersker blandt ledelsen på universitetet.

Der findes i dag centre for pædagogik og/eller didaktik ved de fleste danske universiteter. Eksempelvis kan nævnes følgende pædagogiske og didaktiske centre:

- Pædagogisk Center, Samfundsvidenskab, Københavns Universitet
- Universitetspædagogisk Udviklingsenhed, Aarhus Universitet
- Center for universitetspædagogik, Syddansk Universitet
- Institut for Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter
- Videnscenter for læreprocesser, Aalborg Universitet
- Danmarks tekniske videnscenter - DTV, Danmarks Tekniske Universitet
- CBS Learning Lab, Handelshøjskolen i København
- Learninglab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitet
- Center for naturfagernes didaktik - CND, Københavns Universitet
- Center for undervisningsudvikling, Det Humanistiske Fakultet/Det Teologiske Fakultet, Aarhus Universitet.

² "Udviklingskontrakt mellem Aarhus Universitet og Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling for 2005".

³ Danmarks Evalueringsinstitut (2003): "Vilkår for pædagogisk udviklingsarbejde", p. 16.

Løbende udvikling af undervisningskompetencer

Flere universiteter har iværksat initiativer til løbende udvikling af det videnskabelige personales undervisningskompetencer.

Bl.a. har man på Det Humanistiske Fakultet og Det Teologiske Fakultet ved Aarhus Universitet i forårssemestret 2005 indledet et fælles kollegialt supervisionsforløb. Kollegial supervision er et værktøj til udvikling af læreres og lærergrupperes undervisning. Metoden lægger op til, at kolleger gensidigt observerer og taler sammen om hinandens arbejde på en systematisk måde.

Belønning af underviserne

Stort set alle universiteter har indført årlige priser, der uddeles til særligt dygtige undervisere. Disse priser uddeles ofte af fakultetet, studenterforeninger eller andre foreninger.

Eksempler på eksisterende evalueringer af undervisningskvaliteten

Danmarks Evalueringsinstituts evalueringer

I eksterne evalueringer af universitetsuddannelser foretaget af Danmarks Evalueringsinstitut lægger ekspertpanelerne gennemgående vægt på betydningen af underviserkvalifikationer. I flere evalueringer af uddannelsesområder har ekspertpanelet anbefalet etablering af systematisk pædagogisk-didaktisk efteruddannelse af undervisere.

I sine evalueringer af danske universitetsuddannelser inddrager Danmarks Evalueringsinstitut undervisningens kvalitet og undervisernes kvalifikationer ud fra den simple betragtning, at underviserne og efter- og videreuddannelse af underviserne hænger sammen med undervisningskvaliteten.

I evalueringen af *tysk-uddannelserne* fra 2003 anbefaler ekspertgruppen, at det er vigtigt, at gruppen af undervisere løbende tilføres nye kræfter gennem nyansættelser og jobrotation og at alle undervisere skal deltage i pædagogiske kurser. Universiteterne har ifølge gruppen ikke indført den anbefalede rotationsordning på tyskuddannelserne og pædagogisk efteruddannelse sker ikke regelmæssigt.

I evalueringen af *dansk-uddannelserne* fra 1997 konstaterer ekspertgruppen, at der ikke findes systematisk efteruddannelse af underviserne, men at dette er den enkelte undervisers ansvar. Gruppen referer fra en spørgeskemaundersøgelse, at de studerende er meget tilfredse med undervisernes faglige viden, men at omkring en tredjedel af de studerende i ringe grad finder at stoffet formidles på en pædagogisk kompetent måde. Gruppen anbefaler, at universiteterne formulerer en strategi for didaktisk efteruddannelse.⁴

Det påpeges ligeledes i evalueringen af *matematik-, fysik- og kemi-uddannelserne* fra 1998, at der er behov for en pædagogisk udvikling af både de nye og af de mere erfarne undervisere.⁵

Studenterevalueringer er ikke sammenlignelige

Der stilles i dag ikke krav om, at universiteterne skal anvende systematiske og sammenlignelige undervisningsevalueringer.

I evalueringen af *matematik-, fysik- og kemi-uddannelserne* fra 1998, peges på det problem, at anvendelsen af kursevalueringer enten sker sporadisk eller påtvunget og at der kun sjældent følges op på disse.⁶

⁴ Evalueringscentret (1997): "Videregående uddannelser i dansk/nordisk", p. 69.

⁵ Evalueringscentret (1998): "De videregående matematik-, fysik- og kemi-uddannelser", p. 36.

⁶ Evalueringscentret (1998): "De videregående matematik-, fysik- og kemi-uddannelser", p. 37.

I evalueringen af *tysk-uddannelserne* fra 2003 vurderer ekspertgruppen, at der er stor forskel på evalueringsproceduren ved de fem universiteter, der udbyder tysk. Evalueringerne foretages ofte som anonyme spørgeskemaundersøgelser, der dog udformes forskelligt. Endelig er der forskel på, hvor hyppigt de fem universiteter foretager kursusevalueringer.⁷

IT-Universitetets kursusevalueringensmodel

Ved IT-Universitetet foregår den halvårslige evaluering af kurserne via universitetets Intranet. Resultaterne gøres efterfølgende tilgængelige for de studerende sammen med oplysninger om, hvordan universitetets ledelse har tænkt sig at følge op på de problemer, som evalueringen har afdækket.

Begrænset forskning i pædagogik og undervisningsmetoder på universitetsområdet

Undersøgelser viser, at den danske forskning i didaktik, pædagogik og uddannelse kun i begrænset omfang er rettet mod universitetsuddannelserne. Uddannelsesforskning dækker dels *almen- og fagdidaktik* (forskning i fag i uddannelsessystemet), dels *almen pædagogik*, som er forskning i særlige målgrupper (fx folkeskoleelever, studerende på videregående uddannelser eller daginstitutioner for børn og unge).

En kortlægning fra 2004 viser, at størstedelen af den didaktiske forskning retter sig mod folkeskolen og folkeskolens fag, og at der ikke findes en egentlig almen- og fagdidaktisk forskning inden for de videregående uddannelser, herunder universitetsuddannelse.⁸

I forhold til forskning i pædagogik og uddannelse viser samme undersøgelse, at aktiviteten er størst inden for det alment pædagogiske område, som står for ca. 25 pct. af al forskning på området. Det næststørste forskningsområde er erhvervslivet og uddannelsesforskning, der hver står for ca. 10 pct. Til sammenligning er knap 4 pct. af forskningen i pædagogik og uddannelse knyttet til universitetsuddannelse.

OECD/CERI gennemførte i 2004 en evaluering af det danske forsknings- og udviklingssystem inden for uddannelse og undervisning. OECD anvendte i den forbindelse omtalte kortlægning af dansk forskning i uddannelse og pædagogik. OECDs anbefalinger er offentliggjort i rapporten "National review on educational R&D: Examiners' report on Denmark". Det fremgår af rapporten, at den forskning der findes på universitetsområdet kun i ringe grad formidles til underviserne og deres undervisningspraksis.

Derfor anbefaler OECD at der sikres bedre samspil mellem forskning og praksis (fx nationalt forum). I evalueringen anbefalede OECD, at der oprettes et nationalt forum for forskning i uddannelse med repræsentanter for forskning, lærere, politikere og økonomisk ansvarlige for at sikre bedre samspil mellem forskning og praksis og koordinering og prioritering af forskningsindsatsen.

For eventuelle faktuelle spørgsmål: Kontorchef Helle Otte, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, telefon 33929082.

⁷ Danmarks Evalueringsinstitut (2003): "Tysk på universitetet", p. 89.

⁸ "Bidrag til Country Background Report", ved Carsten Elbro og Jens Rasmussen, marts 2004. Undersøgelsen dækker perioden 1. januar 2000 til 1. januar 2004.